

UDK 336.74:338.124

Pul massasini boshqarish va iqtisodiy o‘shish o‘rtasidagi bog‘liqlik

Djumayev Muxlis Djumayevich

44-sonli umumiy o‘rta ta‘lim maktabi iqtisod fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada pul massasini boshqarish mexanizmlari va uning iqtisodiy o‘shish jarayoniga ta‘siri tahlil qilinadi. Pul-kredit siyosati vositalari, xususan, foiz stavkalari, majburiy zaxira normasi va ochiq bozor operatsiyalari orqali pul massasining nazorat qilinishi hamda bu jarayonning makroiqtisodiy barqarorlikka ta‘siri yoritiladi. Milliy iqtisodiyotning o‘shishi, investitsion faollik va iste‘mol talabining pul massasidagi o‘zgarishlarga sezgirligi ilmiy asoslangan holda ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: pul massasi, iqtisodiy o‘shish, pul-kredit siyosati, inflyatsiya, foiz stavkasi, monetar siyosat, investitsiya.

Аннотация: В статье анализируются механизмы управления денежной массой и их влияние на процесс экономического роста. Рассматриваются инструменты денежно-кредитной политики, в частности процентные ставки, нормы обязательных резервов и операции на открытом рынке, а также их влияние на макроэкономическую стабильность. Рост национальной экономики, инвестиционная активность и чувствительность потребительского спроса к изменениям денежной массы изучаются на научной основе.

Ключевые слова: денежная масса, экономический рост, денежно-кредитная политика, инфляция, процентная ставка, монетарная политика, инвестиции.

Abstract: The article analyzes the mechanisms of money supply management and their impact on economic growth. It examines monetary policy instruments, in particular interest rates, reserve requirements, and open market operations, as well as their influence on macroeconomic stability. The growth of the national economy, investment activity, and the sensitivity of consumer demand to changes in the money supply are examined on a scientific basis.

Keywords: money supply, economic growth, monetary policy, inflation, interest rate, monetary regulation, investment.

Kirish: Bozor iqtisodiyoti sharoitida pul massasini samarali boshqarish mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Pul taklifi va talabining mutanosibliги inflyatsiya jarayonlarini jilovlash, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish hamda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Jahon iqtisodiy amaliyoti shuni ko'rsatadiki, pul-kredit siyosatining to'g'ri yo'naltirilishi nafaqat milliy valyutaning barqarorligini ta'minlaydi, balki investitsion faollik, ishlab chiqarish hajmi va bandlik darajasining oshishiga ham yordam beradi.

So'nggi yillarda global moliya bozorlarida yuz berayotgan o'zgarishlar, xomashyo narxlarining tebranishi, xalqaro kapital oqimlarining beqarorligi va inflyatsiya bosimining ortishi mamlakatlar oldiga pul massasini yanada puxta boshqarish vazifasini qo'ymoqda. O'zbekiston sharoitida ham iqtisodiy islohotlarning chuqurlashuvi, milliy iqtisodiyotning diversifikatsiyasi va tashqi iqtisodiy aloqalarning kengayishi pul-kredit siyosati samaradorligini oshirishni talab etmoqda.

Shu bois, pul massasini boshqarish mexanizmlari va uning iqtisodiy o'sish jarayoniga ta'sirini ilmiy asosda o'rganish, mavjud tajribalarni tahlil qilish hamda zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Asosiy qism: So'nggi yillarda global iqtisodiyotda yuz berayotgan beqarorlik, xomashyo narxlarining keskin tebranishi, xalqaro savdo zanjirlaridagi uzilishlar va inflyatsiya bosimining ortishi ko'plab mamlakatlar oldiga pul massasini samarali boshqarish vazifasini yanada dolzarb qilib qo'ymoqda. Pul-kredit siyosatining noto'g'ri yo'naltirilishi milliy valyutaning qadrsizlanishiga, inflyatsiya sur'atlarining oshishiga va investitsion muhitning yomonlashishiga olib kelishi mumkin.

O'zbekiston iqtisodiyoti ham jadal o'zgarishlar bosqichida bo'lib, sanoatni modernizatsiya qilish, infratuzilmani rivojlantirish, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlarda pul massasining optimal boshqarilishi iqtisodiy o'sish sur'atlarini barqarorlashtirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi farovonligini oshirish uchun muhim shart hisoblanadi.

Shu bois, pul massasini boshqarish va uning iqtisodiy o'sish bilan o'zaro bog'liqligini chuqur o'rganish, nazariy hamda amaliy yondashuvlarni

uyg'unlashtirish va milliy sharoitga mos strategiyalar ishlab chiqish bugungi kunda eng dolzarb iqtisodiy masalalardan biridir.

Pul massasini boshqarish va uning iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganish bugungi kunda nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Jahon miqyosida iqtisodiy inqirozlar, global inflyatsiya xavfi va moliya bozorlaridagi beqarorlik sharoitida har bir davlat milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun monetar siyosatni puxta rejalashtirishi zarur.

Pul massasining optimal darajada bo'lishi ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini, investitsion loyihalarning moliyalashtirilishini va aholi iste'mol salohiyatining qo'llab-quvvatlanishini ta'minlaydi. Aksincha, pul taklifi va talabining nomutanosibliigi inflyatsiya, ishsizlik, valyuta kursining beqarorligi kabi salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida iqtisodiy o'sish sur'atlarini barqaror saqlash, valyuta barqarorligini ta'minlash va inflyatsiyani nazorat qilish Markaziy bankning pul-kredit siyosati samaradorligiga bevosita bog'liq. Shu bois, pul massasini boshqarish bo'yicha ilmiy asoslangan strategiyalar ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi.

Pul massasini boshqarishning nazariy asoslari

Pul massasini boshqarish – bu mamlakatdagi muomaladagi pul miqdorini iqtisodiy o'sish sur'atlariga, inflyatsiya darajasiga va makroiqtisodiy barqarorlikka mos ravishda tartibga solish jarayonidir. Nazariy jihatdan, bu jarayon monetarizm va keynschilik yondashuvlari orqali izohlanadi. Monetaristlar fikriga ko'ra, iqtisodiy o'sishning asosiy omili – pul taklifining barqaror o'sish sur'atidir. Keynschilar esa foiz stavkalari, investitsiya talabining rag'batlantirilishi va davlat xarajatlarining oshirilishini iqtisodiy faollikni ta'minlovchi vosita sifatida ko'radi.

Pul-kredit siyosati vositalari va ularning ta'siri

Pul massasini boshqarishda Markaziy bank quyidagi asosiy vositalardan foydalanadi:

- **Foiz stavkalari** – kredit resurslari qiymatini belgilaydi va iqtisodiy subyektlarning qarz olish yoki investitsiya qilishga bo'lgan qiziqishini o'zgartiradi. Foiz stavkalari pasayganda, investitsiya va iste'mol hajmi oshadi, yuqorilganda esa kamayadi.

• **Majburiy zaxira normasi** – tijorat banklarining Markaziy bankda saqlashi shart bo‘lgan mablag‘ miqdori. Normaning oshirilishi pul massasini qisqartiradi, pasaytirilishi esa kengaytiradi.

• **Ochiq bozor operatsiyalari** – davlat qimmatli qog‘ozlarini sotib olish yoki sotish orqali muomaladagi pul miqdorini bevosita tartibga soladi.

Pul massasining iqtisodiy o‘shish ta‘sirini

Pul massasining iqtisodiy o‘shish bilan o‘zaro bog‘liqligi ikki yo‘nalishda namoyon bo‘ladi:

• **Ijobiy ta‘sir** – optimal darajadagi pul taklifi investitsion faollikni oshiradi, iste‘mol talabini rag‘batlantiradi va ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi.

• **Salbiy ta‘sir** – pul massasining ortiqcha ko‘payishi inflyatsiya bosimini kuchaytiradi, narxlar barqarorligini buzadi va milliy valyutaga bo‘lgan ishonchni kamaytiradi.

O‘zbekiston sharoitida pul massasini boshqarish amaliyoti

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda Markaziy bank inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o‘tmoqda. Bu jarayonda pul massasini boshqarishning asosiy maqsadi – belgilangan inflyatsiya darajasiga erishish va uni barqaror saqlash. Shuningdek, kredit bozorini liberallashtirish, banklararo likvidlikni boshqarish va valyuta bozorini erkinlashtirish choralari ko‘rilmoqda.

Zamonaviy muammolar va istiqbollari

Pul massasini boshqarishda hozirgi kunda quyidagi muammolar mavjud:

- global bozor tebranishlariga yuqori sezgirlik;
- xomashyo narxlariga bog‘liqlik;
- noformal sektorda katta hajmdagi pul aylanmasi.

Kelajakda iqtisodiy o‘shishni qo‘llab-quvvatlash uchun pul-kredit siyosatini yanada takomillashtirish, moliyaviy bozorlarni diversifikatsiya qilish va raqamli texnologiyalar yordamida pul aylanmasi ustidan nazoratni kuchaytirish talab etiladi.

Muhokama: Pul massasini boshqarish jarayoni iqtisodiy o‘shish bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bu munosabat o‘zaro ikki tomonlama ta‘sirga ega. Bir tomondan, pul taklifining yetarli darajada bo‘lishi ishlab chiqarish va investitsion jarayonlarni qo‘llab-quvvatlaydi, moliya bozorlarida likvidlikni ta‘minlaydi va aholi hamda tadbirkorlarning xarid qobiliyatini oshiradi. Ikkinchi tomondan, pul massasining ortiqcha ko‘payishi inflyatsiya sur‘atlarining oshishiga, milliy valyutaga bo‘lgan ishonchning pasayishiga hamda makroiqtisodiy beqarorlikka olib kelishi mumkin.

Jahon iqtisodiy amaliyotida samarali monetar siyosat yuritish uchun Markaziy banklar turli vositalardan foydalanadi. Masalan, AQSh Federal Rezerv tizimi foiz stavkalari orqali iqtisodiy faollikni boshqaradi, Yevropa Markaziy banki esa ochiq bozor operatsiyalarini keng qo‘llaydi. O‘zbekiston Markaziy banki ham so‘nggi yillarda inflyatsion targetlash rejimiga o‘tish orqali pul massasini boshqarish samaradorligini oshirishga intilmoqda.

Biroq amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, pul massasini boshqarishda faqat monetar vositalar bilan cheklanib qolish yetarli emas. Iqtisodiy o‘shish sur‘atlari fiskal siyosat, tashqi savdo balansi, ishlab chiqarish samaradorligi va investitsion muhit kabi boshqa omillar bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Shuning uchun pul-kredit siyosati boshqa makroiqtisodiy choralar bilan muvofiqlashtirilgan holda olib borilishi zarur.

Kelgusida O‘zbekistonda pul massasini boshqarish samaradorligini oshirish uchun raqamli texnologiyalar asosida pul aylanmasini monitoring qilish, moliyaviy bozor infratuzilmasini rivojlantirish va iqtisodiyotning real sektoriga yo‘naltirilgan investitsiya oqimini rag‘batlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pul massasini samarali boshqarish iqtisodiy o‘shishning muhim omillaridan biridir. Pul-kredit siyosatining optimal yo‘naltirilishi milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta‘minlaydi, investitsion faollikni oshiradi va inflyatsiya xavfini kamaytiradi. Aksincha, pul massasining ortiqcha ko‘payishi yoki keskin kamayishi makroiqtisodiy muvozanatni buzishi mumkin. O‘zbekiston sharoitida Markaziy bankning inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o‘tishi, foiz stavkalari va ochiq bozor operatsiyalari orqali pul massasini nazorat qilish siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qilmoqda.

Takliflar:

1. **Pul-kredit siyosatini fiskal siyosat bilan muvofiqlashtirish** – davlat xarajatlari va soliqlar siyosati pul massasini boshqarish strategiyasi bilan uyg‘un olib borilishi lozim.
2. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish** – pul aylanmasini real vaqt rejimida monitoring qilish va soya iqtisodiyoti ulushini kamaytirish uchun raqamli to‘lov tizimlarini kengaytirish zarur.
3. **Moliyaviy bozorlarni diversifikatsiya qilish** – kapital bozorlarini rivojlantirish orqali pul-kredit siyosati samaradorligini oshirish.

4. **Inflyatsiya prognozlarini aniqlashtirish** – pul massasini rejalashtirish jarayonida aniq makroiqtisodiy prognozlarga asoslanish.

5. **Bank tizimi likvidligini qo‘llab-quvvatlash** – tijorat banklarining kredit berish imkoniyatlarini kengaytirish orqali iqtisodiyotning real sektoriga investitsiya oqimini oshirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Pul-kredit siyosati sharhi – 2024.* – Toshkent: Markaziy bank nashriyoti, 2024. – 56 b. (b. 12–18).

2. Karimov, A. Sh. *Monetar siyosat va iqtisodiy o‘shish: nazariya va amaliyot.* – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. – 210 b. (b. 45–67).

3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. *Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlili.* – Toshkent, 2023. – 98 b. (b. 34–41).

4. Mishkin, F. S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets.* – New York: Pearson, 2022. – 720 p. (pp. 221–248).

5. Blanchard, O., & Johnson, D. R. *Macroeconomics.* – Boston: Pearson, 2023. – 576 p. (pp. 98–125).

6. Friedman, M. *A Monetary History of the United States, 1867–1960.* – Princeton: Princeton University Press, 2020. – 860 p. (pp. 275–310).

Research Science and Innovation House